

دانشگاه گوارز و منابع طبیعی گوارز

نشریه کارآفرینی در کشاورزی
جلد دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۴
<http://jead.gau.ac.ir>

کارآفرینی در بخش کشاورزی از طریق ایجاد و گسترش مشاغل خانگی

بهمن خسروی پور^۱ و * مجتبی دهقان پور^۲

^۱دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین، خوزستان،
^۲دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین، خوزستان
تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۴/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۲۷

چکیده

امروزه با توجه به افزایش سریع جمعیت از یک سو و لزوم توجه به اشتغال‌زایی کافی برای نیروی کار عظیم و در حال افزایش، لازم است از بدیل‌های مناسبی برای پویایی اقتصاد خانوار استفاده کرد. کسب و کارهای خانگی (مشاغل خانگی) راهکاری مهم برای تحقق این هدف محسوب می‌شود. قابلیت انجام این نوع کسب و کار به دلیل داشتن مزایای فراوانی نظیر؛ توازن بین مسوولیت اعضای خانواده و اشتغال آنان و ایجاد زمینه‌های کار خانوادگی و امکان انتقال تجارب از طریق آموزش غیر رسمی به شیوه استاد- شاگردی بین اعضای خانواده مورد توجه ویژه است. قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی که در سال ۱۳۸۹ تصویب گردید، بستری برای تسهیل کارآفرینی در بخش‌های مختلف اقتصاد ایران از جمله بخش کشاورزی فراهم کرده است. شناسایی و توسعه ظرفیت‌های کسب و کار خانگی در جهت توسعه فرصت‌های شغلی، کاهش هزینه‌های تولید و خدمات برای حضور فعال و مستمر در بازار رقابت، افزایش بهره‌وری سرمایه و افزایش درآمد خانواده، ارتقاء مدیریت کسب و کار خانگی از طریق پیوند با بنگاه‌های بالادستی و تشکل‌های خوشه‌ای، اتحادیه‌ها و نهایتاً تسهیل مقررات مربوط به کسب و کار خانگی از جمله اهداف این قانون است. در این مقاله، ضمن بررسی فرصت‌های کسب و کار خانگی در بخش کشاورزی چارچوب‌هایی که قانون مزبور به منظور تحقق کارآفرینی بر آن تأکید داشته است و استلزامات موردنیاز برای نهادینه کردن آن بیان گردیده است.

واژه‌های کلیدی: کسب و کارهای خانگی (مشاغل خانگی)، کارآفرینی کشاورزی، اقتصاد خانوار روستایی

*مسئول مکاتبه: Dehghanpour_619@yahoo.com

مقدمه

از جمله راه‌کارهای مهم توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال بوده که مهم‌ترین ساز و کار و ابزار آن کارآفرینی است. کارآفرینی باعث کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری و افزایش درآمد مردم می‌شود (زرنگار، ۱۳۸۱). کارآفرینی ابزار نیرومندی است که بهره‌گیری از آن و فرصت‌های ناشی از آن می‌تواند باعث رفع مشکلاتی نظیر بیکاری و کمبود نیروی انسانی خلاق شده و رقابت‌پذیری را موجب می‌شود (Landstrom, 2005) و عامل اساسی در پیدایش ایده‌های جدید کسب و کار جدید است (Heinonen and Poikkijoki, 2006). تغییرات سریع محیطی، رشد سریع جمعیت و افزایش نرخ بیکاری از جمله چالش‌های موجود عصر حاضر است. گام نخست در زمینه حل مشکلات ایجاد جوی خلاق و کارآفرین است. در نتیجه تحولات ساختاری محیط فعالیت‌های اقتصادی، توجه به مفاهیم کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک مورد استقبال متخصصان رشته‌های مختلف علمی قرار گرفته است (نامجویان شیرازی، ۱۳۹۳). در طول چند سال گذشته، کسب و کارهای کوچک از اصلی‌ترین منابع ایجاد شغل در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شناخته شده است. کسب و کارهای کوچک به دلیل ویژگی‌های خاص خود و به دلیل سهم مهمی که در میزان اشتغال کشورها و افزایش رشد و توسعه اقتصادی جوامع دارد، برای دولت‌ها از اهمیت فراوانی برخوردار است (Svetlicic et al., 2007). در میان اشکال مختلف کارآفرینی، توسعه مشاغل کوچک روستایی با تأکید بر مشاغل خانگی مورد توجه ویژه متخصصان توسعه روستایی قرار گرفته است (Gibson and Olivia, 2006). مشاغل خانگی یکی از انواع مهم کسب و کار به‌ویژه در جوامع پیشرفته و صنعتی است (نادری مهدیی و تیموری، ۱۳۹۰).

از مزایای کسب و کارهای کوچک، می‌توان به نوآوری، ایجاد اشتغال آسان و انعطاف‌پذیری بیشتر در مقایسه با کسب و کارهای بزرگ اشاره کرد. هر چند این موضوع را نباید از ذهن دور داشت که تخصیص حجم پایین منابع به بنگاه‌های کوچک، موجب ایجاد محدودیت‌هایی برای آن‌ها نظیر محدودیت‌های بازاریابی و تحقیق و توسعه می‌شود (Felzensztein and Gimmon, 2007). اندازه کوچک این بنگاه‌ها اجازه می‌دهند تا کارفرمایان در آموزش، فناوری و مطالعه در خصوص بازار سرمایه‌گذاری کنند یا این که تخصص‌های شغلی موردنیاز نظیر بازاریابی، حسابداری و مدیریت را استخدام کنند. از دیگر مزایای کسب و کارهای کوچک و متوسط این است که خانواده را نسبت به شوک‌های اقتصادی، انعطاف‌پذیر و تقویت می‌کند و صاحبان این نوع کسب و کار را قادر می‌سازد تا بدهی‌های خود را پرداخت و سرمایه اجتماعی و اقتصادی را از طریق مشارکت اعضا خانواده ارتقا

بخشند (Chrisman et al., 2011). در این مقاله سعی شده به فرصت‌های پیش روی بخش کشاورزی با تأکید بر تقویت مشاغل خانگی به منظور تحقق کارآفرینی در این بخش پرداخته شود و بر نقش مشاغل خانگی در کمک به اقتصاد فرد و خانواده تأکید گردد.

مفهوم، اهمیت و ویژگی کسب و کارهای خانگی: تجربیات توسعه روستایی در کشورهای مختلف جهان طی چند دهه گذشته نشان می‌دهد که مشکلات کمبود درآمد روستاییان و عواقب و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ناشی از آن را نمی‌توان تنها با انتقال دانش فنی و فناوری‌ها و نیز انتقال سرمایه‌های مادی به مناطق روستایی حل شده پنداشت، بلکه عنصر مهم‌تری که باید مورد توجه سیاست‌گذاران و کارشناسان توسعه روستایی قرار گیرد، تأکید بر توسعه کسب و کارهای کوچک روستایی به‌ویژه کسب و کارهای خانگی و فراهم ساختن بسترهای جدیدی برای رشد و توسعه آنها است (فتوتی و همکاران، ۱۳۹۰).

از جمله مشاغل کوچک و متوسط، مشاغل خانگی است که هزینه بالایی را به خانواده‌ها تحمیل نمی‌کند و در عین حال می‌تواند سبب افزایش درآمد و در نهایت تولید ثروت در کشور شود. امروزه کسب و کارهای خانگی به‌عنوان راه‌کاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در سراسر جهان محسوب می‌شوند و عاملی تأثیرگذار در تحقق کارآفرینی است. کارآفرینی فرآیندی اکتسابی است که خانواده در شکل‌گیری آن، نقش اساسی ایفا می‌کند. به هر نوع فعالیت اقتصادی در محل سکونت شخصی که با استفاده از امکانات و وسایل منزل راه‌اندازی می‌شود، کسب و کار خانگی می‌گویند (Tipple, 2006). امروزه اکثر صاحبان کسب و کارهای خانگی بر این باورند که کار کردن در خانه، کیفیت زندگی آنها را بهبود می‌بخشد (غلامی، ۱۳۹۱). هم‌چنین این مشاغل در قالب طرح کسب و کار بدون مزاحمت و اختلال در آرامش واحدهای مسکونی هم‌جوار و با مشارکت اعضای خانوار در فضای مسکونی راه‌اندازی می‌شود (Tipple, 2006).

راه‌اندازی یک کسب و کار خانگی نیازمند برخورداری از مجموعه‌ای مهارت‌های اساسی است. در عین حال، با وجودی که راه‌اندازی این نوع از کسب و کار به سرمایه‌های هنگفتی نیاز ندارد، لازمه درآمدزایی از مقداری سرمایه اندک نیز، برخورداری از مهارت‌هایی نظیر مهارت‌های مدیریت مالی، مدیریت زمان، سازماندهی یک مجموعه کاری، مدیریت فردی و مهمتر از همه مهارت بازاریابی و به عبارتی داشتن روحیه کارآفرینی است. در حقیقت مهم نیست که مالک کسب و کار چه مقدار سرمایه یا محصول در اختیار دارد یا این‌که تا چه میزان، فرآیندهای تولیدی را به درستی انجام داده است؛ اما

مالک کسب و کار اگر فاقد توانایی کافی جهت ارائه محصولات و پیشبرد اهداف کسب و کار خود باشد نظیر عدم مهارت بازاریابی، فرصت را از دست داده است (Edwards et al., 2010). در اکثر کشورهای در حال توسعه، برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به‌منظور توسعه فناوری‌های حمایتی (پشتیبان) از فعالیتهای نوآورانه و جدید کسب و کارهای کوچک، زنان جذابیت کمتری دارند (Gicheva and Link, 2013). لذا مهم‌ترین مزایای مشاغل خانگی از یک طرف کسب پایگاه و نقش اقتصادی زنان در خانواده، بدون حضور در بیرون از منزل، حفظ کیان و حرمت و جایگاه و کرامت بانوان، بالا بردن کیفیت زندگی خانواده و افراد می‌باشد و از سوی دیگر ارتقاء روحیه آزادی و استقلال عمل، کاهش فشارها و استرس‌ها و حضور در محیطی آرام‌تر برای انجام کار، عدم نیاز به سرمایه‌گذاری زیاد، عدم نیاز به تکنولوژی، عدم نیاز به کارخانه و سوله و تسهیلات خاص، کاهش هزینه رفت و آمد، آلودگی هوا و ترافیک، استفاده بهینه از زمان، توازن بین مسوولیت خانوادگی اعضا خانواده و اشتغال آنان، استفاده از نیروی کار سایر اعضای خانواده و ایجاد زمینه‌های کار خانوادگی و انتقال تجارب از طریق آموزش غیررسمی به شیوه استاد-شاگردی بین اعضا خانواده اشاره نمود (آگهی و همکاران، ۱۳۹۱). هر چند باید به این موضوع اذعان داشت که زنان نسبت به مردان برای شروع کسب و کار و آغاز خوداشتغالی دارای فرصت‌های کمتری هستند. این کمبود دسترسی در زمینه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای توسعه فناوری‌های جدید برای این قشر جامعه (زنان) وجود دارد اما با توسعه و گسترش کسب و کارهای کوچک، زنان می‌توانند از این فرصت استفاده بهتری نمایند (Gicheva and Link, 2015).

یکی از ویژگی‌های مهم کسب و کارهای کوچک، اشتغال‌زایی و انعطاف‌پذیری آن‌ها می‌باشد. احساس تعلق خاطر داشتن به مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک توسط اعضای خانوار، موجب بهبود عملکرد بلندمدت خانوار شده و به خانواده در اخذ تصمیم‌های انعطاف‌پذیر کمک می‌کند (Sum et al., 2004; Huizingh and Mulder, 2015؛ مهر، ۱۳۸۹). گلابی و همکاران (۱۳۹۰) برجسته‌ترین ویژگی یک کسب و کار خانگی را خوداشتغالی فرد کارآفرین می‌دانند. بالا بودن ظرفیت نوآوری و سودآوری و بهره‌وری بالاتر مشاغل خانگی باعث شده تا سیاست‌گذاران اقتصادی اهمیت بیشتری به این موضوع داده و نقش آن‌ها را در توسعه اقتصاد ملی خود از طریق برنامه‌های حمایتی گوناگون پررنگ‌تر کنند. دلیل این اهمیت و توجه در موارد زیر خلاصه می‌شود:

۱- کسب و کارهای خانگی فرصت مناسبی برای ایجاد ایده‌های کارآفرینانه با خطر و هزینه پایین فراهم می‌کنند.

۲- اغلب این نوع کسب و کارها گرایش کارآفرینانه‌ای داشته‌اند.
۳- کسب و کارهای خانگی گرایش زیادی به توسعه دارند؛ متوسط رشد سالانه کسب و کارهای خانگی ۱۶ درصد بوده است (میرلطفی و همکاران، ۱۳۹۳).
کسب و کارهای خانگی ریسک شروع یک کسب و کار را کاهش می‌دهند، به این دلیل که سرمایه اولیه کمتری برای راه‌اندازی نسبت به دیگر کسب و کارها نیاز دارند (Walker and Webster, 2004).
سیاست‌ها و اقدامات دولت در حمایت از کارآفرینی: اسمیت، وظیفه دولت‌ها را تدوین برنامه‌های راهبردی به‌منظور توسعه کارآفرینی با محوریت ارتقا توانمندی‌های افراد می‌داند. وجود منابع سرمایه‌ای متنوع، فرهنگ مشوق، شبکه‌های کارآفرینانه و زیرساخت‌های حمایت‌کننده (حمایت‌های دولتی) چهار عامل کلیدی اثرگذار بر کارآفرینی هستند (یعقوبی فرانی و همکاران، ۱۳۹۲). دولت‌ها برای توسعه کارآفرینی اقدامات مختلفی انجام داده‌اند. در هند برای تقویت کارآفرینی، سازمان ملی کارآفرینی و توسعه کسب و کارهای کوچک ایجاد شده است. در مالزی برای توسعه این کسب و کارها وزارت توسعه و کارآفرینی ایجاد شده است (GEM, 2007). در ژاپن نیز مراکز اطلاعاتی، منطفه‌ای، خدمات رایگان آموزشی و مشاوره برای توسعه کسب و کارهای کوچک فراهم کرده‌اند (Hawkins, 1993). هم‌چنین دولت‌ها به روش‌های زیر می‌توانند در توسعه کارآفرینی نقش داشته باشند (ILO, 2005):

- ایجاد روحیه کارآفرینی و تقویت آن؛

- تامین زیرساخت‌های نوآوری و کارآفرینی؛

- توسعه سیاست‌های دولتی؛

- رشد اقتصادی.

از آنجا که کسب و کارهای کوچک و متوسط دارای شاخصه‌هایی نظیر اهداف گوناگون بوده و نیاز به منابع متنوع و تمایل به ریسک‌پذیری^۱ و سرمایه‌گذاری پایین دارند (Memili and et al., 2015)، لازم است مقوله تسهیل‌گری در راه‌اندازی این کسب و کارها مورد توجه قرار گیرد. زیودار و قاسمی (۱۳۹۰) در بررسی عوامل تسهیل‌گر در راه‌اندازی کسب و کار- از جمله کسب و کار خانگی- با استناد به شرایط چارچوب کارآفرینانه در الگوی مفهومی دیده‌بان جهانی کارآفرینی برای تحلیل

متغیرهای یاری‌رسان کارآفرین در راه‌اندازی کسب و کار، عواملی را تعیین می‌کنند که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱- تحلیل متغیرهای یاری‌رسان کارآفرین در راه‌اندازی کسب و کار.

شرایط چارچوب کارآفرینانه	شرایط کارآفرین
۱- تأمین مالی	۱- عوامل فردی
۲- سیاست‌های دولت	- ویژگی‌های شخصیتی
۳- برنامه‌های دولت	- ویژگی‌های جمعیت‌شناسی
۴- آموزش و تربیت	۲- عوامل خانوادگی
۵- تحقیق و توسعه	- منابع خانوادگی
۶- زیرساخت‌های قانونی و تجاری	- حمایت‌های خانواده
۷- باز بودن بازارهای داخلی	
۸- دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی	۳- شبکه اجتماعی
۹- هنجارهای فرهنگی و اجتماعی	

شرایط چارچوب کارآفرینانه در راه‌اندازی کسب و کارها: بر اساس الگوی مفهومی دیده‌بان جهانی کارآفرینی، شرایط چارچوب کارآفرینانه که به ایجاد کسب و کارهای جدید کمک می‌کند عبارتند از: **تأمین مالی:** دسترسی به منابع برای شرکت‌های جدید و در حال رشد مانند اعتبارهای مالی ویژه و یارانه‌ها

سیاست‌های دولت: منظور آن سیاست‌هایی است که کسب و کارهای جدید را تشویق به ایجاد کرده یا متوقف می‌کند.

آموزش و تربیت: این مهم به خوبی آشکار شده که با آموزش، مهارت‌های کارآفرینی قابل انتقال است.

انتقال تحقیق و توسعه: درجه‌ای از تحقیق و توسعه ملی که منجر به ایجاد فرصت‌های کسب و کار جدید می‌شود و شرکت‌ها یا بنگاه‌های کوچک و متوسط در حال رشد و جدید به نتایج تحقیق و توسعه دسترسی دارند.

زیرساخت‌های قانونی و تجاری: منظور؛ مؤسسه‌ها و سازمان‌های خدماتی و تجاری و دیگر نهادهای قانونی است که امکان رشد کسب و کارهای جدید را فراهم می‌کنند.

دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی: دسترسی به منابع فیزیکی، تجهیزات، زمین و فضا با قیمتی مناسب برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در حال رشد (همان منبع، ۱۳۹۰).

در بخش کشاورزی - که یکی از اساسی‌ترین ارکان اقتصاد ایران بوده و در تأمین ۹۰ درصد مواد اولیه غذایی کشور، ۱۳ درصد تولید ناخالص داخلی و ۲۳ درصد اشتغال نقش دارد - کارآفرینی در قالب توسعه کسب و کارهای کارآفرینانه متجلی می‌شود و مستلزم شناسایی مشکلات، نیازها و عوامل تأثیرگذار است تا بتوان با سیاستگذاری‌های واقعی و منطبق با شرایط بخش کشاورزی، به رفع موانع و دست‌اندازی‌های پیش روی آن و نهادینه کردن محیطی برای حمایت از فعالان اقتصادی این حوزه پرداخت (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸). از آنجایی که بر اساس سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، وظیفه امنیت غذایی بر عهده بخش کشاورزی بوده و بر اساس سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، دولت وظیفه دارد برای مهیا کردن فضای کسب و کار برای تحقق اهداف بخش کشاورزی سیاستگذاری و برنامه‌ریزی کند؛ سیاستگذاران و متخصصان بخش کشاورزی معتقد هستند تحول ساختاری در شیوه‌های کنونی تولید کشاورزی لازم بوده و کشاورزی مبتنی بر بازار راهبرد اساسی توسعه کشاورزی خواهد بود. تغییرات بازار، سیاست‌های کشاورزی، مباحث زیست‌محیطی و اشتغال از عواملی هستند که ضرورت کارآفرینی در کشاورزی را بیش از پیش نمایان می‌کند (Marsden and Smith, 2005). از آن‌جا که ایجاد کسب و کارهای جدید در حوزه کشاورزی به واسطه سهولت راه‌اندازی آن‌ها و نیاز پایین به سرمایه‌گذاری و نرخ بالای بازگشت سرمایه امکان‌پذیر است (Wortman, 1990) موضوع حمایت از کسب و کارهای خانگی (مشاغل خانگی) در قالب طرح از سوی دولت در سال ۱۳۸۹ به مجلس شورای اسلامی ارائه گردید و پس از تصویب آن و تأیید شورای نگهبان به صورت قانون ابلاغ شد.

قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی: قوانین رفتارهای انسانی را نهادینه می‌کند و قوانین تجاری، ارتباطات تجاری و بازرگانی را نهادینه می‌سازد. در نتیجه قوانین تجاری، مخاطرات تجاری و هزینه معاملات را کاهش داده و باعث ارتقا بیشتر نرخ رشد اقتصادی می‌شود. در همین راستا یکی از برنامه‌های وزارت کار و امور اجتماعی دولت دهم، توجه به سیاست ایجاد اشتغال کوتاه مدت و مقطعی است که می‌توان اجرای طرح مشاغل خانگی را در زمره این‌گونه سیاست‌ها دانست. در مجموع؛ توسعه کسب و کار خانگی نیازمند وجود قوانین صریح و روشن جهت اعتلای رشد بخش

تولید و وجود قوانین به منظور حمایت از این طرح‌ها در مقابل انحصارطلبی‌های تحمیلی از سوی شرکت‌های بزرگ است (نجفی و صفا، ۱۳۹۳).

لذا در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی، قانون سازماندهی و حمایت از مشاغل خانگی در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۲ به وسیله مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۹ مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت. این قانون مشتمل بر ۱۲ ماده و ۶ تبصره می‌باشد. در ذیل به برخی از مواد این قانون اشاره می‌شود (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۸۹).

طبق ماده ۱ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، دولت موظف است به استناد اصول ۲۸ و ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با توجه به سند چشم‌انداز بیست ساله، مشاغل خانگی را ساماندهی و حمایت نماید به نحوی که زمینه ایجاد اشتغال برای این‌گونه متقاضیان فراهم گردد. ماده ۲ این قانون نیز بیان می‌دارد منظور از مشاغل یا کسب و کار خانگی، آن دسته از فعالیت‌هایی است که توسط عضو یا اعضا خانواده در فضای مسکونی در قالب یک طرح کسب و کار بدون زحمت و ایجاد اختلال در آرامش واحدهای مسکونی هم‌جوار شکل می‌گیرد و منجر به تولید خدمت یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی گردد. شاغلین کسب و کار برای کسب منافع به صورت‌های زیر می‌توانند فعالیت کنند:

- انجام فعالیت به صورت کارمزدی برای کارفرمای خارج از محیط مسکونی
  - انجام فعالیت مستقل اعم از تأمین مواد اولیه تا عرضه محصول به خارج از محیط مسکونی
  - انجام فعالیت به صورت تعاونی، اتحادیه و یا مشارکت با بنگاه‌های بالادستی تأمین کننده مواد اولیه و عرضه محصول آنان در بازار؛ ترجیحاً به صورت کسب و کار خوشه‌ای (همان منبع، ۱۳۸۹)
- دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی:** هدف از این دستورالعمل، اجرای قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی به منظور دستیابی به مقاصد زیر می‌باشد:
- شناسایی و توسعه ظرفیت‌های کسب و کار خانگی در جهت توسعه فرصت‌های شغلی
  - ایجاد توازن بین مسوولیت خانوادگی و اشتغال اعضای خانوار
  - کاهش هزینه‌های تولید و خدمات برای حضور فعال و مستمر در بازار رقابت
  - افزایش بهره‌وری سرمایه و صرفه‌جویی در هزینه‌های جانبی اشتغال و افزایش درآمد خانواده
  - ارتقا مدیریت کسب و کار خانوادگی از طریق پیوند با بنگاه‌های بالادستی و تشکل‌های خوشه‌ای، اتحادیه‌ها، تعاونی‌ها و صنوف
- تسهیل مقررات مربوط به کسب و کار خانوادگی (همان منبع، ۱۳۸۹).

۱) ضوابط پرداخت تسهیلات به متقاضیان

کلیه متقاضیان دارای مجوز کسب و کار خانگی می‌توانند از تسهیلات بهره‌مند شوند. صندوق مهر امام رضا و بانک‌های عامل می‌توانند این تسهیلات را پرداخت نمایند.

۱-۱) شرایط صندوق مهر امام رضا

- حداکثر تسهیلات قرض‌الحسنه پرداختی به متقاضیان مستقل ۵۰ میلیون ریال و به متقاضیان پشتیبان یک میلیارد ریال می‌باشد.

- حداکثر دوره بازپرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه با احتساب دوره تنفس ۵ سال می‌باشد.

شرایط بانک‌های عامل: حداکثر تسهیلات قرض‌الحسنه پرداختی به متقاضیان مستقل ۳۰ میلیون ریال می‌باشد و حداکثر مدت بازپرداخت آن برای متقاضیان مستقل ۳ سال می‌باشد. همچنین حداکثر تسهیلات پرداختی به متقاضیان مستقل ۱۰ میلیارد ریال می‌باشد و بازپرداخت آن با توجه به کارشناسی بانک بین ۵ تا ۱۰ سال است.

۲) گردش کار:

- کلیه متقاضیان مشاغل خانگی می‌توانند از طریق سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی یا دفاتر کاریابی‌های غیردولتی در سطح شهرستان‌ها نسبت به تکمیل فرم تقاضا اقدام نموده و کد رهگیری دریافت نمایند (تحویل مدارک لازم و فرم‌های تکمیل شده به کاریابی‌ها جهت ثبت مشخصات در سامانه مربوطه و اخذ کد رهگیری)

اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی تقاضای متقاضیان شاغل خانگی مستقل^۱، تحت پوشش^۲ و پشتیبان آن‌ها (شاغلین خانگی)^۳ را به دستگاه‌های اجرایی ذیربط عودت داده و دستگاه‌های اجرایی ذیربط فرم‌های تکمیل شده را مورد بررسی قرار می‌دهند و در صورت تأیید طرح و داشتن اهلیت فردی و فنی متقاضی و داشتن شرایط لازم برای دریافت مجوز با تأکید ویژه بر رعایت نکات بهداشتی توسط متقاضی (برای

---

۱) شاغل خانگی مستقل، شاغل خانگی است که پس از اخذ مجوز مشاغل خانگی مصوب، با اتکا به توان خود و یا مشارکت اعضای خانوار خود، در شغل خانگی مصوب فعالیت می‌نماید.

۲) شاغل خانگی تحت پوشش، شاغل خانگی است که بر اساس قرارداد شغل خانگی مصوب، فعالیت کرده و به ازای آن از حمایت‌هایی در زمینه آموزش و مشاوره، ارایه ابزار کار و مواد اولیه، بازاریابی و فروش برخوردار می‌شود.

۳) پشتیبان شاغل خانگی، شخص حقیقی یا حقوقی است که پس از اخذ مجوز مشاغل خانگی مصوب، حداقل یک شاغل خانگی تحت پوشش را به منظور انجام امور شغلی مرتبط با مجوز مذکور در زمینه‌های آموزش و مشاوره، ارایه ابزار کار و مواد اولیه، بازاریابی و فروش حمایت می‌کند.

راه‌اندازی کسب و کار در بخش کشاورزی) از طریق استعلام از دانشگاه علوم پزشکی استان (واحد بهداشت حرفه‌ای) و اداره کل دامپزشکی، مراتب را به اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی ارسال تا این اداره برای صدور مجوز نهایی اقدام نماید. کلیه متقاضیان باید در هنگام ثبت‌نام از آشنایی و مهارت کافی برای انجام فعالیت موردنظر برخوردار باشند. در این خصوص، یکی دیگر از شروط صدور مجوز فعالیت مشاغل خانگی آن است که فرد متقاضی راه‌اندازی مشاغل خانگی، گواهی از اداره کل فنی- حرفه‌ای استان مبنی بر گذراندن موفق دوره آموزشی با هدف دارا بودن صلاحیت در فعالیت مدنظر را داشته باشد. پس از طی مراحل فوق، متقاضیان دریافت تسهیلات، توسط اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان به بانک عامل یا صندوق مهر امام رضا (ع) معرفی خواهند شد. هم چنین ارائه گواهی سلامت برای متقاضیان رشته‌های مرتبط با مواد غذایی و بهداشتی ضروری است. شایان ذکر است دستگاه‌های اجرایی متولی صدور اولیه مجوز مشاغل خانگی؛ سازمان‌های میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری؛ صنعت، معدن و تجارت؛ جهاد کشاورزی و آموزش فنی- حرفه‌ای می‌باشند. به‌عبارت دیگر حمایت از کسب و کارهای کوچک در حوزه‌های مختلف اقتصادی در حیطه عمل نهادها و دستگاه‌های مذکور تعریف شده است. مشاغل خانگی مرتبط با بخش کشاورزی توسط وزارت جهاد کشاورزی و با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و وزارت کشور (استانداری‌ها) ساماندهی و حمایت می‌شود. در خصوص متقاضیان تحت پوشش نهادهای حمایتی و یا طرح‌هایی نظیر محصولات غذایی، طرح‌های فرهنگی و هنری، طرح‌های تعاونی و ... که به نهادهای دیگر مرتبط هستند، دستگاه‌های اجرایی متولی تأیید اولیه مجوز باید با دستگاه‌های مرتبط هماهنگی لازم را به عمل آورند. علاوه بر شروط مذکور، برای متقاضیان فعالیت به‌صورت پشتیبان نیز شروط اختصاصی در نظر گرفته شده است. شرایط اختصاصی برای متقاضیان پشتیبان عبارتند از:

- حداقل ۵ سال سابقه کاری مرتبط برای اشخاص پشتیبان

- تأمین سهم آورده متقاضی حداقل به‌میزان ۲۰ درصد سرمایه موردنیاز ایجاد رشته شغل برای اشخاص پشتیبان

- داشتن ایده برای شروع فعالیت (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۸۹)

نتیجه‌گیری

توسعه کارآفرینی مقوله مهمی است که دولت‌ها با اجرای برنامه‌ها و سیاست‌هایی در راستای آن گام بر می‌دارند. کسب و کارهای خانگی به‌عنوان یکی از انواع کسب و کار سهم مهمی در این مقوله

دارد. از مهم‌ترین اهداف توسعه آن‌ها می‌توان به افزایش اشتغال، توسعه اقتصادی و افزایش رقابت در اقتصاد و پویایی آن اشاره کرد. همچنین اغلب کسب و کارهای خانگی گرایش کارآفرینانه دارند. آمار و اطلاعات موجود از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد که کسب و کار خانگی سهم قابل ملاحظه‌ای در ایجاد اشتغال و کارآفرینی دارد (میر لطفی و همکاران، ۱۳۹۳). گسترش کسب و کارهای خانگی در چهار بعد باعث تحول در جامعه می‌شود. در بعد اجتماعی، گسترش کسب و کارهای خانگی موجب افزایش اشتغال می‌شود. این کسب و کارها گرایش به کاربرد فنون دارند تا سرمایه. در بعد اقتصادی، توزیع درآمد در جامعه همگون‌تر را موجب شده و از این نظر از بروز بسیاری از تنش‌های اجتماعی جلوگیری می‌کنند. در بعد سیاسی، ایجاد این کسب و کارها موجب توزیع مناسب فرصت‌ها در میان مردم می‌شود و از به قدرت رسیدن گروهی خاص جلوگیری می‌کند. برخی نیز آن را در جهت توسعه مردم سالاری و جامعه مدنی می‌انگارند. بالاخره در بعد شخصی، فضایی مناسب‌تر برای بروز خلاقیت انسان‌های اقتصادی فراهم خواهد شد. تحول در این چهار بعد، به نوعی با افزایش پویایی و انعطاف‌پذیری کسب و کارهای خانگی در برابر تغییر و تحولات جهانی نیز همراه است (خوشنودی فر و همکاران، ۱۳۸۹). لذا فراهم ساختن بستری برای رشد و توسعه این نوع کسب و کارها کمک شایان توجهی به دولت‌ها و افراد در دستیابی به ابعاد مذکور می‌نماید. اندازه کوچک این نوع کسب و کار همراه با خصوصیات نظیر انعطاف‌پذیری و نیاز به سرمایه پایین باعث شده است که این نوع کسب و کارها از منظر کارآفرینان و حتی مسئولین و سیاست‌گذاران دولتی جذابیت بالایی داشته باشد. از آنجا که توسعه کارآفرینی متأثر از رویه‌ها و سیاست‌های دولت و شرایط اجتماعی و اقتصادی است، لازم است شرایط استفاده از فرصت‌های پیش روی کسب و کارهای خانگی (مشاغل خانگی) توسط دولت تسهیل گردد.

منابع

۱. آگهی، ح.، میرک زاده، ع.ا. و تقی بیگی، م. ۱۳۹۱. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه مشاغل خانگی زنان روستایی. فصلنامه زن و جامعه، ۳ (۳): ۲۰۳-۱۸۱.
۲. خوشنودی فر، ز.، سوختانلو، م. و ملک محمدی، ا. ۱۳۸۹. تأثیر عملکرد بانک کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی در میزان موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرینی در بخش کشاورزی. مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۸ (۷۲): ۱۶۰-۱۳۹.

۳. زرنگار، ح. ۱۳۸۱. کارآفرینی به منزله نیروی اقتصادی در توسعه روستایی. نشریه جهاد، ۲۲ (۲۵۳): ۲۱-۱۴.
۴. زیودار، م. و قاسمی، ا.م. ۱۳۹۰. اولویت‌بندی عوامل تسهیلگر در راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط با استفاده از روش مقدار ترکیبی قضاوت‌ها در محیط فازی. مجله توسعه کارآفرینی، ۳ (۱۱): ۱۸۶-۱۶۷.
۵. شریف‌زاده، ا.، عربیون، ا. و شریفی، م. ۱۳۸۹. بررسی موانع کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۳ (۴): ۱۶۰-۱۲۹.
۶. فتوتی، ه.، برادران، م.، سلمان زاده، س. و غنیان، م. ۱۳۹۰. تبیین نقش ترویج و آموزش کشاورزی در افزایش مشارکت زنان روستایی در توسعه پایدار روستایی: مطالعه موردی دهستان شاور شهرستان شوش، مجموعه مقالات همایش ملی راهبردهای دستیابی به کشاورزی پایدار، ۵ و ۶ خرداد، اهواز، صص: ۹-۱.
۷. غلامی، ن. ۱۳۹۱. بررسی عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب و کار خانگی و ارائه الگوی آن در شهر تهران. ماهنامه کار و جامعه، ۱۴۳: ۱۸-۳.
۸. گلابی، ا.م.، خداداد حسینی، س.ح.، یدالهی، ج. و رضوی، م. ۱۳۹۰. مفهوم‌پردازی نقش فرد کارآفرین در بازاریابی کسب و کارهای خانگی محور. مجله مدیریت بازاریابی، ۱۱: ۸۵-۶۳.
۹. میر لطفی، م.ر.، علوی زاده، س.ا.م. و بدخش، ی. ۱۳۹۳. آسیب‌شناسی اثرات توسعه مشاغل خانگی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای بخش دیشموک شهرستان کهگیلویه. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳ (۵): ۱۱-۱.
۱۰. مهر، م. ۱۳۸۹. مشاغل خانگی: مزایا و چالش‌ها. ماهنامه کار و جامعه، ۱۱۸: ۱۰۶-۱۰۴.
۱۱. نادری مهدی، ک. و تیموری، ز. ۱۳۹۰. شناسایی موانع و راهکارهای توسعه مشاغل خانگی زنان روستایی (از دیدگاه صاحب‌نظران و متولیان اجرایی). ماهنامه جهان گستر. ۱۱۱: ۶۸-۵۹.
۱۲. نامجویان شیرازی، ز. ۱۳۹۳. قابلیت صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی در توسعه کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک. نشریه کارآفرینی در کشاورزی. ۱ (۳): ۸۲-۶۵.
۱۳. نجفی، ب. و صفا، ل. ۱۳۹۳. بررسی کسب و کارهای خانگی کارآفرینانه و موانع و چالش‌های توسعه آن‌ها در ناطق روستایی. ۱ (۲): ۷۳-۶۱.

۱۴. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. ۱۳۹۴. فهرست مشاغل خانگی. معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی.
۱۵. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. ۱۳۸۹. دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی. دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی.
۱۶. یعقوبی فرانی، ا.، سلیمانی، ع.، موحدی، ر. و اسکندری، ف. ۱۳۹۲. تأثیر عوامل آموزشی و نهادی بر کارآفرینی زنان روستایی (مورد مطالعه: استان همدان). فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۶ (۲): ۱۳۴-۱۱۵.

17. Chrisman, J.J., Chua, J.H. and Steier, L.P. 2011. Resilience of family firms: An Introduction. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(6): 1107-1119.
18. Edwards, P., Edwards S. and Economy, P. 2010. *Home-Based Business for Dummies*, Wiley Publishing, Inc., Indianapolis, Indiana.
19. Gibosen, J. and Olivia, S. 2006. The effect of infrastructure access and quality on non-farm enterprises in rural Indonesia. *Journal of World Development*, 12: 28-36.
20. Gicheva, D. and Link, A.N. 2015. The gender gap in federal and private support for entrepreneurship. *Journal of Small Business Economics*, 45(4): 729-733.
21. Gicheva, D. and Link, A.N. 2013. Leveraging entrepreneurship through private investments: Does gender matter?. *Journal of Small Business Economics*, 40: 199-210.
22. Global Entrepreneurship Monitor. 2007. Executive Report, by Paul, D., Bosma, N., Jones, k., Autio, E. and Levie, J., Bobson College. London Business School and Global Entrepreneurship Research Consortium (GERA).
23. Hawkins, D.L. 1993. New business entrepreneurship in the Japanese economy. *Journal of Business Venturing*, 8: 137-150.
24. Heinonen, J. and Poikkijoki, S.A. 2006. An entrepreneurial-directed approach to entrepreneurship education: mission impossible?. *Journal of Management Development*, 25(1): 80-94.
25. Huizingh, E. and Mulder, M. 2015. Effectiveness of regulatory interventions on firm behavior: A Randomized Field Experiment with E-commerce Firms, 45(4): 825-840.
26. ILO Report. 2005. SME Development in the Poverty Reduction Program: Trade and Labor Issues, International Labor Organization, Indonesia.
27. Landstrom, H. 2005. Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research, *International Studies in Entrepreneurship*, 8: 31-39.
28. Marsden, T., and Smith, E. 2005. Ecological Entrepreneurship: Sustainable Development in Local Communities through Quality Food Production and Local Branding. *Geoforum*, 36(4): 440-451.

29. Memili, E., Fang, H., Chrisman, J.J., and Massis, A., D. 2015. The impact of small- and medium-sized family firms on economic growth. *Journal of Small Business Economics*, 45(4): 771-785.
30. Svetlicic, M., Gilmore, A. and Cummins, D. 2007. Internationalization of Small and Medium-size. Enterprises from selected central European economies. *Eastern European Economics*, 45: 36-65.
31. Sum, C.C. 2004. A taxonomy of operations strategies of high performing small and medium enterprises in Singapore. *International Journal of Operations and Production Management*, 24(3): 321-345.
32. Tamvada, J.P. 2010. Entrepreneurship and welfare. *Journal of Small Business Economics*, 4: 65-79.
33. Tipple, G. 2006. Employment and work conditions in home based enterprises in four developing countries. *Work Employment and Society*, 20(1): 165-185.
34. Walker, E., Webster, B. 2004. Gender issues in home-based businesses. *Women in Management Review*, 19: 404-412.
35. Wortman, M.S. 1990. A unified approach for developing rural entrepreneurship in the U.S. *Agribusiness*, 6: 221-236.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Journal of Entrepreneurship in Agriculture Vol. 2(3), 2015
<http://jead.gau.ac.ir>

Entrepreneurship in agriculture through development of home-based businesses

B. Khosravipour¹ and *M. Dehghanpour²

¹Associate Prof., Dept. of Agricultural Extension and Education, Ramin Agriculture and Natural Resources University of Khuzestan, ²Ph.D. Candidate, Dept. of Agricultural Extension and Education, Ramin Agriculture and Natural Resources University of Khuzestan

Received: 9/7/2015 ; Accepted: 17/1/2016

Abstract

Because of rapid increasing of population and the necessity of employment creation, it is necessary to be presented alternatives for employment and the economic dynamic of households. Home-based business is an important approach to achieve this goal. Home-based business has many advantages, which it can establish balance between family responsibilities and employment of family members, and create family employment context and the possibility of exchanging experiences through non-formal education methods mentioned master-pupil between family members. Law for supporting and organizing home-based businesses, was approved in 2010, provides the background to facilitate entrepreneurship in various sectors of the economy including agriculture sector. Identifying and developing the potential of home-based business opportunities for development of job skills, reduce production costs, increase capital productivity and increase household income, promoting home-based business management through linkage with upstream firms and cluster organizations, trade unions, cooperatives and guilds and finally facilitate the provision of home-based businesses, are goals of organizing and supporting law of home businesses. In this article we review the benefits of home businesses, within the framework mentioned to reach the entrepreneurship in agricultural sector.

Keywords: Home-based businesses, Agricultural entrepreneurship, Economy of rural household

---

*Corresponding author: Dehghanpour_619@yahoo.com

